

tem non potest in aerem convenire, quia aer non est corpus firmum et solidum, sed fluidum et facile divisibile: ergo non potuit nomine *firmamenti* significari; et confirmatur, quia in quarto die dixit Deus: *Fiant lumina ria in firmamento cœli*, non dixit autem, ut fierent in aere, quia non in illo, sed in superioribus celis facta sunt; ergo non est aer firmamentum. Propter quod argumentum ausus est Ascanius eam sententiam, quæ nomine *firmamenti* aerem intelligit, erroneam vocare: sed excessit, et sine sufficienti distinctione et claritate loquens, aliis errandi occasionem præbuit, ut exponam.

12. *Ad objectionem prædictam responsio.*—Ad priorem ergo partem imprimis negamus nomen *firmamenti* semper significare corpus solidum et firmum in ea significatione, in qua sumitur in argumeto, id est, quod sit corpus densum et durum ad modum crystalli, ut dicti auctores loquuntur. Nam imprimis vox Hebreæ, ibi respondens *racchia* ad hujusmodi significationem non cogit, quia vel tantum significat extensionem aut effusionem, quæ in aere propriissime reperitur, ut ex Rabbinis notant Oleaster, Cajetanus, et alii; vel certe ambigua est vox, et utramque significationem recipit, ut notant Lippouamus in Catena et Ascanius non negat. Unde alii auctores communiter expansionem, seu extensionem interpretantur, juxta illud, *Extendens cœlum, sicut pellem;* de quo cœlo in eodem capite primo Genesis dicitur potuisse Deum aves sub *firmamento cœli*, at certe non posuit aves in corpore duro, ac impenetrabili, sed in corpore raro, et quod facile cedat: ergo negari non potest, quin aer sub firmamento comprehendatur. Secundo admittimus firmamentum propter firmitatem dictum esse, et nihilominus aeri optime convenire, quia non oportet illam firmitatem in duritate, aut densitate corporis ponere, ut dicti auctores sentiunt; neque etiam in incorruptibilitate, ut putavit Albertus de Quatuor coæquævis, I part., q. 4, art. 19; sed in aliis proprietatis, quæ in corpore etiam tenui et subtili inveniri possunt.

13. *Locupletatur proxima responsio.*—Quin potius, ut sentit Origenes, homilia prima in Genesim, omne corpus physicum, ut a mathematico distinguitur, firmum, seu firmamentum dici potest, et Basilius, homilia tertia, dixit: *Externi homines id firmum corpus dicunt, quod quasi solidum est, densum, ac p'enum, ut a mathematico corpore distinguerent: est autem mathematicum corpus, quod in dimensionibus*

solis consistit, firmum autem, quod cum dimensionibus resistere, et reniti potest. Scriptura autem sacra, quod per robustum est, neque cedit, id omne firmamentum dicere consuerit; atque adeo ut in aere addensato hac ipsa voce plerunque uti videatur. Unde etiam D. Thomas supra, Basilium allegans, dixit partem aeris medium dictam esse firmamentum *propter spissitudinem, quam ibi habet:* et eamdem expositionem late prosequitur Ambrosius, libro secundo Exaemeron, capite quarto, ubi hanc firmitatem tribuit cœlo, in quo nubes et tonitrua, nives, et similia generantur, et rupto aere descendunt. *Neque enim, ait, firmamentum hoc potest sine aliquo rumpi fragore, et penetrari.* Ideo et firmamentum dicitur, quod non sit interval'dum, neque remissum; unde concludit: *A firmitate ergo firmamentum est nuncupatum, vel quod divina virtute firmatum sit.* Nam (ut statim dicam) credibile est, illam aeris partem peculiarem dispositionem ad continendas aquas nubium ab auctore nature accepisse.

14. *Insima quoque regio aeris nomine firmamenti venire potest.*—*Ad confirmationem in n. 11.*—Addimus vero, etiam inferiorem partem aeris quantumvis raram, et subtilem habere aliquam sufficientem firmitatem ad officium continendi aquas, ratione ejus proprie valeat firmamentum appellari. Sic Rupertus supra, *Firmamentum, ait: solidum quid, aut durum est, ut vulgo putatur, sed aer est extensus, et subtilatus, quia licet solidum corpus non sit, Scriptura illud firmamentum vocat, eo quod dividat aquas ab aquis,* quod amplius ipse non declarat: Augustinus vero, lib. 2 Genes. ad litter., c. 10, dixit, *vocari firmamentum, aut propter firmitatem, aut propter transgressibilem terminum superiorum, et inferiorum aquarum.* Quod etiam ex Chrysostomo, Ambrosio, Origene, Eucherio, Beda, et aliis refert Ascanius supra; et addit Eugubinum Genesis primo dicentem, potuisse vocari firmamentum ex firmitate situs, sicut de terra dicitur, *qui firmavit terram super aquas,* Psalm. 135, et Psal. 92, *firmavit orbem terræ.* His ergo modis tota etiam inferior pars aeris firmamentum, seu pars firmamenti dici potest, quia magnam firmitatem habet in situ suo, præsertim respectu aquarum, quasita sub se continet, ut terminum illum nullo modo transgreedi valeant; ergo ex nomine firmamenti nullum probabile argumentum contra nostram sententiam sumitur. Quomodo autem inferioris dicatur Deus posuisse stellas in firmamento, in opere quartæ diei declarabitur, capite nono, numero 11.

15. *Objectio secunda contra eamdem secundam sententiam.*—*Quorundam responsio.*—Sed tunc altera objectio insurgit ex ponderatione verbi, *fiat firmamentum;* quoniam aer jam existebat in toto loco suo, nam ibi primo die creatus est, ut in primo libro diximus: ergo vel non potuit firmamentum fieri secundo die, vel aer non est. Respondeatur, propter hanc causam aliquos dixisse aerem fuisse factum quoad substantiam hoc secundo die. Ita refert Pereira, et non putat improbabile, explicatque in hunc modum: nam in primo die totum spatium a terra usque ad lunam non erat tribus aliis elementis plenum, sed quadam nebula materia, seu tenui vapore quasi medio inter aerem et aquam, quod colligunt ex illo Ecclesiast. 24, ubi divina Sapientia dicit: *Ego feci, ut oriretur in cœlis lumen indeficiens, et quasi nebula texi omnem terram, et Job 38: quis conclusit ostiis mare, quando erumperat, quasi de vulva procedens, cum ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infantiae obvolverem?* Ex hac ergo nebula materia dicunt, factum esse aerem, imo etiam ignem in hac secunda die, per quamdam veleni extenuationem, et rarefactionem divina virtute factam.

16. *Refellitur præcedens responsio.*—*Ad locum Ecclesiastici in num. 15.*—*Ad locum Job ibidem.*—Sed haec sententia nec Scripturæ, nec rationi consentanea est. Nam Scriptura manifeste supponit aquas præexistisse ante secundum diem, sic enim in principio hujus diei dixit Deus, *Fiat firmamentum in medio aquarum, et infra, divisitque aquas,* etc., non ergo tunc fecit aquas, sed divisit, quæ jam erant: ergo eadem ratione non fecit tunc aerem, sed jam erat. Deinde non est ordini naturali consentaneum, ut in prima productione corpora simplicia fiant ex multis, sed potius ex contrario. Propter quas rationes, et alias supra conclusimus, omnia elementa sub propriis formis in primo instanti simul cum cœlis creata fuisse. Neque assertio illius nebulae in principio tegentis terram, et ascendens usque ad concavum lunæ in Scriptura fundamentum habet: nam in primo testimonio Ecclesiastici 24, non dicit Sapientia, *nebula texi omnem terram, sed sicut nebula,* etc., ac si diceret, instar nebulae, seu ad modum caliginis; quod sentit Jansenius ibi dicens: *Sapientiam in principio callos ornasse lumine, terram vero obtexisse caligine,* vel quia tenebræ erant super faciem abyssi, vel quia in terra factum est, ut nox diei succederet: quamvis enim nox, aut tenebræ

non sint nebula, nihilominus recte de iis dicitur, tegere terram instar nebulae, vel certe ad illam comparationem satis esse potuit, quod DEUS terram aqua texerit, perinde ac solet nebula tegi. Potest etiam esse alius sensus magis reconditus, quod ipsa sapientia increata dicatur, texisse terram instar nebulae, quia majestate sua et præsentia terram implebat, ad eum modum quo de divino spiritu explicitant illa verba, *Spiritus Domini ferebatur super aquas,* quia fovebat illas præsentia et virtute sua; quem sensum etiam notat Janse-nius, advertendo, vocem illam *nebula* non esse ablativi casus, sed nominativi. Vatablus autem expresse vertit *ad modum nebulae.* In verbis autem Job non est sermo de opere secundæ diei, sed tertiae, ut patet ex antecedentibus verbis, *quis conclusit ostiis mare,* etc., quod sine dubio tercia die factum est, ut paulo post videbimus; unde postea non dicitur Deum texisse terram nebula, aut caligine, sed mare: nam verba sunt, *cum ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infantiae obvolverem;* ubi illa relativa ejus, et illud, mare, quod præcesserat, referunt, non terram, de qua mentio facta non fuerat. Unde etiamsi voces illæ *nubes,* et *caligo* cum omni proprietate, et ut ad litteram sonant, intelligentur, nihil probant de nebula illa materia in principio creata supra terram, sed ad summum probant, in tertio die, quando Deus aquas intra locum maris congregavit, nubem aliquam ex eisdem aquis elevatam esse, quæ caligine quadam mare ipsum obvolverebat. Quod an ita sit, vel cur ita factum fuerit, incertum est: nunc vero satis est verba illa nihil ad præsentem causam facere, ut ex dictis constat.

17. *Secundæ objectionis verior responsio.*—Dicendum est ergo aerem illum; qui nomine *firmamenti* in verbis illis significatus est, non esse factum, quoad substantiam per illa verba, *fiat firmamentum in medio aquarum,* sed tantum accepisse per illa verba munus, et statum firmamenti. Ita docet D. Thomas, dicta quæstione sexagesima octava, articulo primo, et hanc sententiam magis probat Pereira supra, et est satis communis; et declaratur breviter, explicando simul totum opus hujus secundæ diei. Omnia enim opera istorum dierum ordinata sunt ad dispositionem universi faciendam generationi, conservationi, et habitationi hominum et aliorum mixtorum accommodata; et quia haec omnia ex luce, et motu primi mobilis maxime pendent, ideo dispositio universi ab illis in primo die inchoata est. Deinde vero

necessarium erat, aquam segregare, et in unum locum colligere, ut terra esset locus mixtis accommodatus. Quia vero terra per se et in sola sua dispositione, et ariditate sumpta non est ad generationem mixtorum apta materia: nisi convenienti humiditate disponatur; ideo necessarium fuit ante separationem aquæ a terra, seu ante maris effectiōnem, aquas elevare in superiore locum, ut inde postea possent opportunis temporibus descendere, et terram irrigare, et ad rerum procreationem fœcundare, simulque ut descendendo calorem aeris temperarent. Hac igitur de causa in hoc secundo die primum omnium magna portio aquarum terrestrium usque ad secundam regionem aeris elevata est, et ita divisæ sunt aquæ ab aquis, mansaque aer interpositus, tanquam terminus separans aquas pluviales a terrestribus, et ita factum est non simpliciter in esse aeris, sed secundum quid in esse firmamenti, seu intransgressibilis termini, ut Augustinus dixit, et hoc significatur, quia non simpliciter dictum est, *fiat firmamentum*, sed additum est, *et dividat aquas ab aquis*. Addendum vero ulterius est ex D. Thoma non solum in aqua factam esse mutationem, vel localem, per ascensionem alicujus partis ejus, vel alterationis per mutationem in vapores, vel nubes; sed etiam in ipso aere factam esse aliquam alterationem per condensationem partium ejus, quam divus Thomas spissitudinem vocat; per quam alterationem ille locus aptus, et quasi connaturalis factus est ad generationem aquarum pluvialium, et ad recipiendam, et quasi sustentandam materiam illi generationi aptam, et hinc consequenter etiam factum est, ut totus aer usque ad terram eam dispositionem reciperet, vel retineret, quæ ad illud munus dividendi aquas ab aquis, apta esset, et ita totum hujus diei opus fuit consummatum.

18. *Tertia bipartita.* — Tertio tamen et ultimo instare aliquis potest, urgendo illa verba, *et divisit aquas ab aquis*. Primo quidem, quia non est verisimile in hoc ipso die elevatos esse vapores, et nubes in sublimem partem aeris: tum quia illa elevatio fit virtute solis et caloris ejus, non potuit autem Sol tam brevi tempore tantam multitudinem vaporum elevare: tum etiam quia capit. 2, dicitur, quod post conditum paradisum: *Deus nondum pluerat super terram*. Deinde quia licet dicamus nubes et vapores fuisse elevatos hoc secundo die, nihilominus nunquam cum proprietate verum est, aquas fuisse divisas ab aquis, quia aqua non

ascendit usque ad acrem sub propria forma aquæ, sed per præviam mutationem in vapores et nubes, quæ revera non sunt aqua, quamdiu ex illis non generatur; neque etiam sunt in eodem die genitæ pluviales aquæ in superiori regione aeris: ergo simpliciter et proprie verum non est, fuisse in illo die aquas supra firmamentum ab inferioribus aquis divisas.

19. *Aliorum responsio, inter quos est Pereira.* — *Ejus moderamen.* — *Ad primam partem tertie objectionis in num. 18.* — In hoc puncto aliqui dixerunt non esse necessarium, ut in hoc die fuerint sublevati vapores et nubes usque ad secundam regionem aeris, vel in eodem die fuisse aquas pluviales genitas, sed satis esse, quod hoc die fuerit designatus et destinatus aer, ut essent, ut ita divisio aquarum ab aquis fieret; sed hoc cum grano salis accipiendum est. Nam sine dubio dicendum est, hoc die factam esse et executioni mandatam divisionem aquarum ab aquis et interpositionem firmamenti inter illas: nam hæc duo historicæ referuntur hoc die facta, et cum veritate et proprietate sunt intelligenda: ergo corporaliter (ut sic dicam) et per physicam mutationem in aqua et firmamento, seu in aere factam, executioni mandata sunt. Igitur non solum est designatus, seu destinatus aer, seu aliqua ejus pars, ut postea esset locus naturalis generationis aquarum (nam hæc designatione, vel destinatio magis ad internum actum mentis, quam ad externam executionem pertinet); sed etiam aer ipse intrinsecè dispositus et præparatus est, ut esse posset aptus aquarum locus: imo etiam in possessione (ut ita dicam) ipsarum aquarum missus est illa recipiendo et continendo, et a terrenis aquis dividendo. Unde ulterius omnino asserendum est, hoc die mediis nubibus, aut vaporibus, vel aliis similibus meteoricis substantiis magnam partem aquarum in aere seu supra firmamentum fuisse elevatam, quia sine hac elevatione vera, et corporalis divisio aquarum ab aquis intelligi non potest. Neque contra hoc obstat prima pars objectionis facta, quia non oportet totam illam actionem et mutationem tantum efficacie Solis, vel lucis, aut caloris ejus tribuere (ut quidam volunt), nam potissimum facta est per efficaciam auctoris naturæ dientis: *Fiat firmamentum in medio aquarum*. De quo imperio recte intelligi potest illud Amos 5 et 6: *Qui vocat aquas maris et effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen est ejus*. Divina autem virtute facile fieri potuit illa elevatio et alteratio, quantumvis

magna cogitetur, intra unius diei tempus, imo et breviori, si Deus voluisse. Neque hoc opus propter velocitatem, vel aliam similem causam censeri potest miraculosum, seu supernaturale etiam quoad modum, quia pertinuit ad primam rerum creationem late sumptam, id est, ad primam hujus mundi conditionem et convenientem institutionem, prout ab ipso auctore nature modo maxime connaturali disposita et consummata fuit.

20. *Ad secundam partem ibid.* — Quoad alteram vero partem de propria generatione aquarum pluvialium facile concedam, non fuisse hoc die factam in superiori regione aeris, et hoc ad summum probant verba ex 2 Gen. citata: *Non pluerat Dominus Deus super terram*. Fieri enim potuit, ut nubes et vapores, et tota materia aquæ ad pluvias necessaria usque ad secundam regionem aeris hoc die ascenderent, et nihilominus non statim, nec post aliquos dies generaretur, aut descenderet pluvia. Quanquam si quis vellet mordicus resistere, non posset contrarium citatis verbis Genesis omnino convinci. Nam in dictis verbis solum dicitur, quod non pluerat Deus super terram, hoc autem esset verum, etiamsi hoc ipso secundo die post ascensum nubium essent genitæ aquæ pluviales, et descendissent per aarem, quia nihilominus non descendissent super terram, nec irrigassent illam, quod Scriptura in illis verbis intendit: sed descendissent super inferiorem aquam, quæ tunc totam terram circumdabat. Quod si Deus fortasse hoc totum isto die facere voluisse, nec otiosum, nec supervacaneum esset, sed ad ostensionem perfecti, et consummati operis pertinere potuisse. Nihilominus tamen, ut dixi, verisimilius videtur, non fuisse hoc eodem die nubes et vapores iterum redactos in pluviam, sicut non est etiam verisimile, statim fuisse genitam nivem, grandinem, et similia, et eodem die ad inferiores aquas descendisse; quia hæc omnia per se necessaria non sunt, nec tunc erant utilia ad mundi ornamentum et distinctionem, et alioquin in Scriptura fundamentum non habent. Nam ut vere, ac proprie dicantur aquæ divisæ ab aquis, et supra firmamentum collocatæ, sat is est, quod per nubes et vapores ascenderint, et supra firmamentum detentæ fuerint. Quidquid enim sit de quæstione physica, an vapores isti, vel nubes habeant formam substantialem distinctam a forma aquæ, vel an aqua sit formaliter in nube quoad substantiam suam, vel tantum potentia, et quasi in materia proxima: nihilominus communiet vulgari sermone

dicitur aqua in nubibus contineri, et Scriptura ipsa interdum ita loquitur, juxta illud Job 21: *Qui ligat aquas in nubibus suis*. Unde dixit eleganter Gregorius Nazianzenus, oratio. 34, quæ est secunda de theologia, parum a fine: *Quis aquam in nubibus alligat, eamque partim in nubibus figit (o rem admirandam!) verbo compressam, tametsi natura sua fluxam et labilem: partim in totius terræ faciem effundit, ac tempestive, et æquali modo spargit*. Sic ergo cum omni proprietate communis, et usitati sermonis dicuntur aquæ pluviales divisæ a terrestribus, et supra firmamentum elevatae ratione nubium et vaporum, etiamsi non statim fuerint in pluviales aquas transmutatae.

21. *Cur in hac secunda die non sit addita benedictio.* — Tandem ex omnibus dictis responderi facile potest ad vulgarem interrogationem, cur in opere hujus diei non sint addita illa verba, et *vidit Deus, quod esset bonum*, neque adjuncta est benedictio, sicut in operibus aliorum dierum factum legitur. Cujus rei moralis ratio reddi solet, quia numerus binarius ab unitate reredit, cum unitas ad perfectionem pertineat. Ita refert divus Thomas, 4 p., q. 74, art. 3, ad 3, et habetur apud Hieronymum, lib. 1, cont. Jovini, et Ezechiel 11, et Aggæi 2, et refertur in cap. *Nuptiae* 32, q. 1. Verumtamen ratio litteralis est, quam D. Thomas, supra ponit, nimurum, divisionem aquarum fuisse inchoatam in hac secunda die, non tamen fuisse perfectam usque ad tertiam: et ideo de isto opere non fuisse addita illa verba, quæ perfectionem et consummationem operis indicare solent, qualia sunt illa, *vidit Deus, quod esset bonum*, et ob eamdem rationem dilata est benedictio usque ad diem tertium, et benedictio tunc data, etiam opus hujus diei comprehendit, et hæc est sufficiens ratio, et communiter recepta, alias vero addunt divus Thomas supra, et expositores in Genesim, quas nunc referre, aut expendere, necessarium non arbitramur.

CAPUT VI.

QUOMODO TERTIO DIE AQUÆ IN LOCUM UNUM CONGREGATÆ FUERINT, ET APPARUERIT TERRA.

1. *Ex quibus veluti partibus totum opus tertii diei constet.* — Opus tertii diei his verbis describitur Gen. 1: *Dixit vero Deus, congregentur aquæ quæ sub celo sunt, in locum unum, et appareat arida, et factum est ita, et vocavit Deus aridam terram, congregationesque aqua-*